

Na osnovu člana 82 stav 1 tačka 3 Ustava Crne Gore, Skupština Crne Gore 28. saziva, na Petoj sjednici Prvog redovnog (proljećnjeg) zasijedanja u 2025. godini, povodom razmatranja Izvještaja Odbora za ljudska prava i slobode sa kontrolnog saslušanja ministra ljudskih i manjinskih prava, ministra socijalnog staranja, brige o porodici i demografije i predstavnika Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija i Ministarstva zdravlja na temu: „Implementacija Preporuka sadržanih u Izvještaju o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Zaključka Odbora za ljudska prava i slobode, donesenog povodom razmatranja Izvještaja o post-zakonodavnom nadzoru nad Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom na Trećoj sjednici Odbora, održanoj 21. januara 2021. godine“, dana 10. jula 2025. godine, donijela je

ZAKLJUČKE

1. Skupština Crne Gore zaključuje da Crna Gora nije dovoljno uradila na zaštiti od diskriminacije i promociji jednakosti lica sa invaliditetom, iako je naša država spremna da unaprijedi zakonski okvir, donese strategije i akcione planove, zbog čega implementaciju, monitoring i evaluaciju treba unapređivati. I dalje se u mnogo većoj mjeri govori o tome šta će biti urađeno na poboljšanju stanja, nego o onom što je realizovano, što se može uočiti komparativnom analizom zaključaka Skupštine Crne Gore i Odbora za ljudska prava i slobode, donesenih na ovu temu u prethodnom desetogodišnjem periodu.

S tim u vezi, Skupština Crne Gore ocjenjuje da tempo rješavanja izazova u ovoj oblasti mora biti mnogo brži, kako se u ocjenama u izvještajima Evropske komisije stalno ukazivanje da osobe sa invaliditetom u Crnoj Gori ne mogu u potpunosti da ostvare svoja prava i nastavljaju da se suočavaju sa višestrukim oblicima diskriminacije ne bi ponavljalo i kako bi se u konačnom doprinijelo punom i jednakom uživanju prava osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori.

2. S obzirom na to da je Vlada Crne Gore 4. aprila 2024. godine donijela Odluku o obrazovanju Savjeta za prava lica sa invaliditetom, čija nadležnost je, između ostalog, da prati izvršavanje preuzetih obaveza Crne Gore koje proizilaze iz Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima lica sa invaliditetom i drugih međunarodnih dokumenata i da prati primjenu propisa i strategija koje se odnose na zaštitu prava lica sa invaliditetom i daje inicijative za njihove izmjene i usvajanje novih propisa, te da je isti do sada održao samo konstitutivnu sjednicu, Skupština Crne Gore ukazuje da je u što kraćem periodu neophodno obezbijediti njegovo adekvatno funkcionisanje.

3. Skupština Crne Gore još jednom apeluje na Vladu Crne Gore i resorna ministarstva da ubrzaju aktivnosti na pripremi zakona o izmjenama i dopunama svih preostalih zakona za koje je obaveza usklađivanja utvrđena Analizom usklađenosti zakonodavstva u Crnoj Gori sa Zakonom o zabrani diskriminacije lica sa invaliditetom i Konvencijom UN o pravima lica sa invaliditetom koju je, u skladu sa Zaključkom Skupštine

Crne Gore iz jula 2015. godine, Vlada Crne Gore usvojila u septembru 2016, jer je neprihvatljivo da za devet godina ta obaveza još uvijek nije u potpunosti realizovana.

4. Imajući u vidu da je realizacijom Akcionog plana za sprovođenje Strategije za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2023. godine postignut umjereni nivo pozitivnog uticaja na razvoj javne politike, te da su od 2021. do 2023. godine formirane tri Vlade Crne Gore, što je rezultiralo fluktuacijom značajnog broja službenika i promjenama u sastavu ministarstava zaduženih za implementaciju aktivnosti, Skupština ocjenjuje da je neophodno ubrzati realizaciju Akcionog plana za period 2024-2025. godine, tim prije što su istim planirane aktivnosti koje se odnose na: usvajanje zakona o zaštiti jednakosti i zabrani diskriminacije, usvajanje zakona o socijalnoj i dječjoj zaštiti, izmjene Zakona o obaveznom zdravstvenom osiguranju, izmjene Zakona o ostvarivanju i zaštiti prava mentalno oboljelih lica, definisanje predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o izboru odbornika i poslanika u dijelu koji se odnosi na unapređenje nivoa političke participacije lica sa invaliditetom, definisanje predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o političkim partijama u dijelu koji se odnosi na unapređenje nivoa političke participacije lica sa invaliditetom, izradu predloga zakona o izmjenama i dopunama Zakona o nevladinim organizacijama i predloga zakona o izmjenama Zakona o sportu u dijelu unapređenja Paraolimpijskog komiteta Crne Gore i Specijalne olimpijade, čime bi se stvorili dalji preduslovi za unapređenje prava lica sa invaliditetom u različitim oblastima života.

5. Skupština poziva Vladu Crne Gore da u što kraćem roku utvrdi predlog zakona o jedinstvenom vještačenju invaliditeta, čiji Nacrt je urađen i poslat Sekretarijatu za zakonodavstvo na mišljenje i isti dostavi Skupštini na usvajanje, kako bi se putem reforme sistema vještačenja invaliditeta doprinijelo uspostavljanju pravednijeg, ravnopravnijeg i jednostavnijeg pristupa pravima licima sa invaliditetom, prelaskom sa medicinskog na model zasnovan na ljudskim pravima.

Imajući u vidu da se ni registar osoba sa invaliditetom, koji je jedan od važnih preduslova za kreiranje kvalitetnih politika usmjerenih na poboljšanje položaja lica sa invaliditetom u Crnoj Gori, ne može uspostaviti dok se ne usvoji zakon o jedinstvenom vještačenju invaliditeta kojim će se promijeniti pristup procjene invaliditeta i formirati zavod za vještačenje invaliditeta čijim radom će se ukinuti sve postojeće komisije, njih 35, Skupština ocjenjuje da je ovu aktivnost potrebno realizovati bez daljeg odlaganja.

Skupština ocjenjuje da je neophodno što prije uraditi i registar rijetkih bolesti, jer je ta obaveza Instituta za javno zdravlje Crne Gore utvrđena još prije osam godina i do sada nije realizovana.

6. Skupština je upoznata da je u junu 2024. godine izmijenjen Pravilnik o bližim uslovima za pružanje i korišćenje, normativima i minimalnim standardima usluga podrške za život u zajednici, čime je omogućeno da se usluga dnevnog boravka pruža djeci sa smetnjama u razvoju do 20 sati ili od 21 do 40 sati, čime su stvoreni uslovi da dnevni centri u 16 opština mogu da pruže usluge većem broju djece sa smetnjama u razvoju.

Takođe, Skupština je upoznata da je Ministarstvo socijalnog staranja, brige o porodici i demografije 1. oktobra 2024. donijelo rješenje o učešću države u sufinansiranju troškova usluge dnevnog boravka za djecu i mlade sa smetnjama i teškoćama u razvoju koji koriste uslugu od 21 do 40 sati nedjeljno u iznosu od 1,90 eura po korisniku, po satu pružanja usluge, što je na mjesečnom nivou oko 330 eura, kao i rješenje o učešću države u sufinansiranju troškova usluge dnevnog boravka za djecu i mlade sa smetnjama i

teškoćama u razvoju koji koriste uslugu do 20 sati nedjeljno, u iznosu od 3,04 eura po korisniku, po satu pružanja usluge, što je na mjesečnom nivou oko 264 eura.

Međutim, Skupština ocjenjuje da povećanje participacije Ministarstva na 315 eura mjesečno po korisniku dnevnog centra za djecu sa smetnjama u razvoju nije rješenje problema, jer ta mjera nije dugoročna niti sistemski uređena, pa još uvijek nije pronađeno trajno i dugoročno rješenje za funkcionisanje i finansiranje dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju.

S tim u vezi, Skupština apeluje da se sa ozbiljnošću i dužnom pažnjom razmotri predlog Zajednice opština Crne Gore da iznos participacije opština bude 30% ukupnih troškova dnevnih centara, a da se ostali troškovi raspodijele među resorima Ministarstva zdravlja, Ministarstva socijalnog staranja, brige o porodici i demografije i Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, tim prije što će se u dnevnim centrima pružati integrisane usluge nakon što iste budu definisane novim zakonom o socijalnoj i dječjoj zaštiti.

7. Skupština poziva nadležne institucije da preduzmu aktivnosti u cilju dosledne i blagovremene realizacije Strategije deinstitutionalizacije za period od 2025. do 2028. godine sa Akcionim planom za 2025. godinu, kojim je, između ostalog, planirano da se obezbijedi dostupnost najmanje tri usluge koje podržavaju život u zajednici u svim jedinicama lokalne samouprave u skladu sa potrebama korisnika, kao i uspostavljanje nedostajućih usluga koje podržavaju život korisnika u zajednici i razvijanje integrisanih usluga, te razvijanje i akreditovanje novih programa obuke za znakovni jezik, izrada analize usluge prevođenja i tumačenja znakovnog jezika sa definisanjem preporuka za uvođenje ove usluge, kao i propisivanje bližih uslova za pružanje i korišćenje normativa i minimalnih standarda usluge tumačenja i prevođenja na znakovni jezik.

Skupština smatra značajnom informaciju da pomenuta strategija sadrži mjerljiva rješenja za unapređenje položaja djece sa smetnjama u razvoju, jer je ista usvojena u cilju prevencije institucionalizacije, deinstitutionalizacije korisnika i transformacije pružalaca usluga kako bi se osigurao život u porodici, odnosno zajednici, kao i razvoj usluga podrške za život u zajednici, usluga savjetovanja i socijalno-edukativnih usluga.

Skupština očekuje da će se primjenom mjera strategije deinstitutionalizacije i efikasnijom međusektorskom saradnjom unaprijediti pružanje podrške biološkim porodicama u cilju preveniranja izdvajanja djece iz njihovih bioloških porodica i smještanja djece i mladih u institucije, ubrzati proces deinstitutionalizacije kroz razvoj usluga u zajednici i obezbijediti da djeca i mladi, odrasli i stariji žive u najmanje restriktivnom okruženju uz podršku usluga koje se pružaju u okviru porodice i zajednice.

8. Polazeći od informacije da je evidentan nedostatak koordinacije i razmjene podataka među institucijama, pa čak i u okviru iste institucije, što stvara probleme u implementaciji zakona i strateških dokumenata i prouzrokuje probleme u pružanju usluga korisnicima, Skupština ukazuje da je neophodno unaprijediti međusektorsku saradnju i pružiti sistemsku podršku djeci sa smetnjama u razvoju povezivanjem sektora obrazovanja sa sektorom ranog razvoja, zdravstvene i socijalne zaštite. Takođe, važno bi bilo obezbijediti uključenost dnevnih centara za djecu i mlade sa smetnjama u razvoju u procjenu i utvrđivanje stepena podrške za korisnike.

Iz tog razloga Skupština ocjenjuje neprihvatljivom situaciju u kojoj se dešava da iz perioda ranog razvoja djeteta ne postoje podaci o određenim smetnjama, pa dijete prođe dvije faze obrazovanja i u trećoj fazi obrazovanja institucije shvate sa čime se suočavaju i tek tada reaguju.

Takođe, problematično je što je sve veći broj djece u obrazovnom sistemu koja nijesu prošla komisije za usmjeravanje, za šta posebnu odgovornost snosi Ministarstvo zdravlja, koje zajedno sa zdravstvenim službama na vrijeme treba da uoči smetnje kod djeteta i da o tome obavijesti roditelje i nadležne institucije. Stoga, Skupština zaključuje da bez razmjene podataka nema načina da se sprovede politika obrazovanja osoba sa invaliditetom od predškolskog do visokoškolskog nivoa.

9. I pored toga što je informacioni sistem u obrazovanju možda jedan od najfunkcionalnijih, Skupština je upoznata da Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore prilikom terenskih posjeta školama u različitim djelovima Crne Gore ukazuju da je nekada bila uspostavljena praksa da svako dijete koje je pohađalo vrtić prati portfolio kad upiše osnovnu školu, što može da pogleda njegov nastavnik i svi ostali, dok se u međuvremenu ta praksa izgubila, zbog čega je Zaštitnik upućivao preporuke o međusektorskoj saradnji i ukazivao da se mora uspostaviti jasna komunikacija između Ministarstva zdravlja koje treba obrazovnoj ustanovi i ostalim sistemima da signalizira da ima djece koja imaju određene probleme kako bi se pratili i kako bi se adekvatno postupalo.

10. Skupštinu raduju pohvale i podrška Zaštitnika ljudskih prava i sloboda Crne Gore i zamjenice Zaštitnika upućene Odboru za ljudska prava i slobode za angažman, doslednost i istrajnost po pitanju unapređenja rada dnevnih centara za djecu sa smetnjama u razvoju i održivosti rješenja u finansiranju dnevnih centara koji su možda najsnažniji vid institucionalne podrške osobama sa invaliditetom, ako se urede i ukoliko se njihov položaj učini onakvim kakav treba da bude. Međutim, Skupština izražava nezadovoljstvo što se u dugom vremenskom periodu ukazuje na iste probleme u ovoj oblasti koji se ne rješavaju, zbog čega izostaje konkretan napredak.

U tom cilju Skupština podržava uspostavljanje Nezavisnog monitoring mehanizma za promociju, zaštitu i praćenje primjene Konvencije UN o pravima osoba sa invaliditetom u Crnoj Gori, koji čine predstavnici deset nevladinih organizacija osoba sa invaliditetom i udruženja roditelja djece i mladih sa smetnjama u razvoju, kao i predstavnik institucije Zaštitnika koji je sačinio Izvještaj koji je nastao kao rezultat obilaska ustanova vaspitanja i obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, kao i ustanova rezidencijalnog tipa, u kojem su sadržani zaključci, ocjene stanja i preporuke za unapređenje istog i poziva nadležne subjekte da blagovremeno preduzmu aktivnosti na realizaciji preporuka datih u cilju unapređenja stanja u ovoj oblasti.

11. Skupština je upoznata da je oko 2.000 djece sa posebnim obrazovnim potrebama uključeno u vaspitno- obrazovni sistem, od čega je u sklopu osnovnog vaspitanja i obrazovanja 1.200 učenika, srednjeg 300, oko 450 djece u resursnim centrima i određeni broj djece u predškolskim ustanovama. Rad mobilnih službi je kontinuiran i članovi mobilnih službi obilaze škole i daju podršku učenicima, nastavnicima i roditeljima.

Takođe, nastavno osoblje se edukuje putem akreditovanih obuka Kataloga stručnog usavršavanja nastavnika, odobrenog od Nacionalnog savjeta za obrazovanje, koji obuhvata i 38 obuka za inkluzivno obrazovanje. Na školskom portalu „Inkluzivno obrazovanje“ nalaze se zakoni, pravilnici, primjeri dobre prakse i prilagođeni materijali za rad. Takođe, postavljen je Paket nediskriminacije, alata za sprovođenje radionica sa učenicima u cilju borbe protiv diskriminacije.

Iako pet od sedam škola koje imaju integrisana odjeljenja na nivou države imaju opremljene senzorne sobe, kao i određeni broj vrtića, a u skladu sa mogućnostima i raspoloživim resursima, određeni broj ustanova ima kombi vozila za prevoz djece, kao i sva tri resursna centra u kojima su koncipirani i opremljeni asistivni kabineti u kojima se izrađuje specijalizovani didaktički materijal, Skupština ocjenjuje da je potrebno obezbijediti dodatna sredstva za unapređenje pristupačnosti vaspitno-obrazovnih ustanova osobama sa invaliditetom, nabavku informaciono- komunikacione opreme i zapošljavanje deficitarnog kadra.

Skupština ocjenjuje da je neophodno nastaviti sa kontinuiranim edukacijama nastavnog kadra o radu sa djecom sa smetnjama u razvoju.

12. Skupština pohvaljuje Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija za nagradu internacionalnog ZERO projekta koju je Crna Gora dobila za primjenu digitalnih udžbenika (DAISY) za učenike sa senzornim smetnjama vida, kao i za ostale učenike koji se suočavaju sa izazovima u savladavanju vještine čitanja.

13. Skupština ocjenjuje značajnim organizovanje Sajma asistivne tehnologije koji se sprovodi svake godine u martu na lokalnom nivou, gdje se predstavljaju materijali i prilagođena didaktička sredstva za unapređenje vaspitno-obrazovnog rada sa djecom sa posebnim obrazovnim potrebama.

Takođe smatra važnim i Vodič za prilagođavanje učenja i učešća studenata sa invaliditetom, koji je 2020. godine izrađen uz podršku Savjeta Evrope i realizovane obuke za njegovu primjenu namijenjene nastavnom osoblju Univerziteta Crne Gore i Univerziteta Mediteran.

S obzirom na to da je izrađen Individualni tranzicioni plan 3 za sistemsku tranziciju iz srednjeg ka visokom obrazovanju, Skupštinu iznenađuje neprepoznavanje asistenata za lica sa invaliditetom u visokom obrazovanju, u kom pravcu treba u narednom periodu djelovati na izmjeni relevantnog zakonodavnog okvira.

14. Imajući u vidu da postoji problem prebukiranosti škola u Podgorici Skupština ocjenjuje da je nemoguće pričati o individualizaciji nastave, zbog čega se inkluzija može pretvoriti u svoju suprotnost.

Stoga, Skupština smatra neophodnim da se uradi ozbiljna analiza rezultata inkluzivnog obrazovanja, kao modela koji se bazira na prilagođavanju potrebama učenika, kako bi dobili informacije gdje su osobe sa invaliditetom koje su se školovale po tom modelu, koje kompetencije su stekle i da li su zaposlene.

15. Skupština ocjenjuje da poslodavci i dalje ne zapošljavaju lica sa invaliditetom u dovoljnoj mjeri. Stoga je neophodno što prije utvrditi novi nacrt zakona o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju lica sa invaliditetom za čiju izradu je formirana Radna grupa još 2016. godine.

16. S obzirom na to da je Ministarstvo zdravlja, uz podršku Svjetske zdravstvene organizacije, izradilo Nacrt akcionog plana za jednakost u zdravstvu za osobe sa invaliditetom, koji identifikuje prioritetne intervencije neophodne za unapređenje jednakosti u zdravstvu za osobe sa invaliditetom u cilju smanjenja zdravstvenih nejednakosti koje doživljavaju i da je Crna Gora prva zemlja u Evropi koja je u izradi ovog dokumenta koristila Vodič Svjetske zdravstvene organizacije za akciju za osobe sa invaliditetom, Skupština poziva na što skorije usvajanje navedenog akcionog plana kako bi se pristupilo realizaciji planiranih aktivnosti i time doprinijelo smanjenju diskriminacije i

barijera sa kojima se suočavaju osobe sa invaliditetom prilikom pristupa zdravstvenoj zaštiti i uslugama.

17. Imajući u vidu da je Strategijom za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti za period 2022-2027. utvrđena obaveza da do 2025. godine sve jedinice lokalne samouprave usvoje lokalne akcione planove koji će pratiti realizaciju strateških ciljeva na lokalnom nivou i da je Zajednica opština Crne Gore u maju 2024. godine donijela model lokalnog akcionog plana za zaštitu lica sa invaliditetom od diskriminacije i promociju jednakosti i uputila ga svim opštinama na korišćenje, Skupština Crne Gore poziva lokalne samouprave da u što kraćem roku pristupe izradi lokalnog akcionog plana, čime bi realizovale preporuku iz tačke 1 Zaključka Odbora donesenog u januaru 2021.

Takođe, Skupština poziva lokalne samouprave da, u skladu sa raspoloživim kadrovskim i finansijskim resursima, preduzmu dodatne aktivnosti iz svoje nadležnosti na unapređenju položaja lica sa invaliditetom.

18. Skupština je upoznata da je većina objekata u lokalnim samoupravama u kojima građani ostvaruju svoja prava u vlasništvu organa državne uprave, jer kada se govori o pravu na obrazovanje, pravu na zdravstvenu zaštitu, pravu na socijalne usluge i socijalnu zaštitu, pravu na zapošljavanje, područne jedinice su na teritoriji lokalnih samouprava, ali je obaveza prilagođavanja pristupačnosti ovih objekata u nadležnosti resornih ministarstava.

Skupština je informisana da su, uz podršku Delegacije Evropske unije, 18 objekata centara za socijalni rad sa područnim jedinicama (u opštinama: Bar, Budva, Tivat, Kotor, Cetinje, Nikšić, Danilovgrad, Tuzi, Golubovci, Kolašin, Berane, Plav, Andrijevica, Bijelo Polje, Mojkovac, Rožaje, Pljevlja i Žabljak) i JU Dječji dom „Mladost” - Bijela adaptirani ili rekonstruisani sa ciljem poboljšanja pristupačnosti objekata.

Iako se nedostatak pristupačnosti u objektima za javnu upotrebu često pravda nedostatkom finansijskih sredstava, Skupština ocjenjuje neprihvatljivim da se u ovako dugom vremenskom periodu time pokušava opravdati nerješavanje ovog problema i nema opravdanja za pojedine institucije koje godinama istrajavaju da ne obezbijede pristupačnost i protokole za komunikaciju sa osobama sa invaliditetom shodno utvrđenim propisima.

19. Skupština Crne Gore će Zaključke dostaviti: Vladi Crne Gore, Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava, Ministarstvu socijalnog staranja, brige o porodici i demografije, Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija, Ministarstvu zdravlja, Ministarstvu prostornog planiranja, urbanizma i državne imovine, Ministarstvu finansija i Savjetu za prava lica sa invaliditetom, na dalji postupak i Zaštitniku ljudskih prava i sloboda Crne Gore, Ministarstvu evropskih poslova, JU Dnevni centar za djecu i omladinu sa smetnjama i teškoćama u razvoju-Podgorica, Delegaciji Evropske unije u Crnoj Gori, Sistemu Ujedinjenih nacija u Crnoj Gori, Predstavništvu UNICEF-a u Crnoj Gori, Vestminsterskoj fondaciji za demokratiju i nevladinim organizacijama: „Građanska alijansa”, Savez udruženja roditelja djece i omladine sa teškoćama u razvoju „Naša inicijativa”, „Udruženje mladih sa hendikepom Crne Gore” i „Nacionalna asocijacija roditelja djece i omladine sa smetnjama u razvoju Crne Gore”, na upoznavanje.

20. Odbor za ljudska prava i slobode Skupštine Crne Gore će, u skladu sa članom 77 stav 3 Poslovnika Skupštine Crne Gore, pratiti realizaciju ovih zaključaka Skupštine, sačiniti izvještaj i dostaviti Skupštini.

Broj: 00-63-8/24-43/4

EPA 461 XXVIII

Podgorica, 10. jul 2025. godine

SKUPŠTINA CRNE GORE 28. SAZIVA

PREDSJEDNIK



Andrija Mandić